

UMMET U KUR'ANU DANAS

ILI: KA UMMETIZACIJI MUSLIMANSKOG UMMETA

Almir FATIĆ

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

I Mi smo tako vas učinili zajednicom središnjom da biste bili svjedoci protiv svijeta ostalog, i da Poslanik bude protiv vas svjedok (El-Bekare, 143).

Leksičko značenje riječi *ummetun*

Riječ *ummetun* u Kur'anu spomenuta je na pedeset jednom mjestu u formi jednine i na trinaest mjesta u formi množine (*umemun*).¹ Prema semantičarima Kur'ana (*ehlu'l-me'āanii*), ova riječ u Kur'anu ima devet različitih kontekstualnih značenja.

Prije nego što navedem primjere kontekstualnih značenja riječi *ummetun* u Kur'anu, zakratko ću se osvrnuti na njezino temeljno (leksičko) značenje. Jezikoslovac Ibn Kutejbe (umro 276.h.g./889.) veli da je temeljno značenje ove riječi "vrsta/grupa ljudi (*sinf mine'n-naas*) ili zajednica" (*el-džema'ah*).

Također, prema ovom jezikoslovcu, nekad riječ *ummetun* znači *vrijeme, doba (hiin)*, ili,

pak, može označavati vođu (*imam*), odn. učena čovjeka u vjerskim pitanjima (*rebbani*). Riječ *ummetun*, napominje dalje Ibn Kutejbe, katkad je sinonim riječi *ed-din* (vjera). Jedan drugi poznati jezikoslovac, Ibn Faris (u. 208. h.g./823.), navodi da riječ *ummetun* u osnovi znači *ljudski stas (el-kaametu)*, argumentirajući to stihom: *We inne mu'awijete'l-ekremiin, hisanu'l-wudžuuhi tiwaalu'l-umem*. Prema Ibn Farisu, *ummetun* može označavati i "veliku blagodat, nimet" (*el-kethiretu en-ni'meh*).²

Nije teško uočiti leksičko-semantičku vezu između riječi *ummetun* i riječi *ummun* (*majka*). Zapravo, kako nam jezikoslovci objašnjavaju, riječi *imam, umm* i *ummetun* dijele zajednički korijen glagola *emmeme* (أَمَم). Za osnovu ili temelj bilo čega ili bilo koje stvari kaže se da

1 Muhammad Fu'ad 'Abd al-Baqi, *Al-Mudžam al-mufahris li al-faz al-Qur'an al-karim*, Dar al-hadith, Al-Qahira, 1996, 99.

2 Navedeno prema: Ibn al-Džawzi, *Nuzha al-ayun al-nawazir fi 'ilm al-wudžuh wa al-naza'ir*, Dar al-kutub al-'ilmiyyah, Bayrut, 2000, 44.

je to *ummetun* (*we aslu kulli šej'in: ummetun*). Ova leksičko-semantička veza između riječi *ummetun* i *ummun* nosi i simboličku vezu u kojoj razaznajemo ideju da se prema ummetu (zajednici vjernika okupljenih u vjeri u jednog Boga, Allaha, dž.š.) trebamo odnositi onako kako se odnosimo i prema rođenoj majci.

Nadalje, iz odnosa ovih riječi *ummetun* i *ummun* izvire snažna poruka: samo se u krilu ummeta osjećamo bezbrižnim i sigurnim isto onako kako nam taj osjećaj daruje toplo majčinsko krilo.

Kontekstualno značenje riječi *ummetun* u Kur'anu

Kako je već istaknuto, prema semantičarima Kur'ana, riječ *ummetun* u Kur'anu ima devet različitih kontekstualnih značenja. Poznati semantičar Kur'ana iz petoga stoljeća po Hidžri Ebu 'Abdullah el-Husejn b. Muhammed ed-Damegani u svom izvnarednom djelu pod naslovom *El-Wudžuuh we'n-nazaa'ir li elfaaz kitaabillahi'l-'azaiz* navodi slijedeća značenja riječi *ummetun*:

1) *ummet* kao skupina ljudi ('*usbeh*), npr. u ajetima:

وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُّسْلِمَةٌ لَّكَ (El-Bekare, 128), tj. '*usbeten*, (...I potomstvo naše nek bude Tebi odana skupina...);

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ (El-Bekare, 134), tj. '*usbetun* (*Ta skupina je bila i nestala...*);

لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ (Ali 'Imran, 113), tj. '*usbetun* (*Nisu svi isti Sljedbenici Knjige. Ima ih jedna skupina ispravnih koji čitaju Allahove ajete...*);

وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ (El-E'araf, 159), tj. '*usbetun* (*U narodu Musaovu ima skupina koja na istinu napućuje i prema njoj sude.*);

2) *ummet* kao zajednica ljudi okupljenih u istoj vjeri (*el-milleh*),

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً (El-Bekare, 213), tj. *milleten* (*Svi ljudi su sačinjavali jednu vjerujuću zajednicu...*);

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً (El-Mu'minin, 52, El-Enbija, 92), tj. *milletukum milleten wahideten* (*Ova vaša zajednica – jedinstvena je zajednica vjernika...*);

كَذَلِكَ زَيْنًا لِّكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ (El-En'am, 108), tj. *li kulli ehli milletin* (*Tako smo svakoj zajednici lijepima postupke njihove predstavljali.*);

وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً (Ez-Zukhruf, 33), tj. *milleten wahideten* (*A da neće svi ljudi postati jedna zajednica vjernika...*);

3) *ummet* kao određen broj godina (*siniine ma'duudeh*):

وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ (Hud, 8), tj. *siniine ma'duudeh* (*Ako im Mi kaznu za nekoliko godina odgodimo...*);

وَأَذَكَّرَ بَعْدَ أُمَّةٍ (Jusuf, 45), tj. *sinin* (...Sjeti se poslije nekoliko godina...);

4) *ummet* kao narod (*qawmun*):

أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ (En-Nahl, 92), tj. *en jekuune qawmun ekthere min qawmin*, (...Zato što je jedan narod mnogobrojniji od drugog.);

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنَسَكًا (El-Hadždž, 67), tj. *we li kulli qawmin* (*Svakom narodu propisali smo vjerozakon...*);

5) *ummet* kao predvodnik, imam koji se slijedi (*imaam*):

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا (En-Nahl, 120) – (*Ibrahim je bio predvodnik /imam/, pokoran...*);

6) *ummet* kao prošli nevjernički i drugi narodi (*el-umemu'l-haalije mine'l-kuffaari we gajrihim*):

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ (Junus, 47), tj. *el-umeme'l-khalije* (*Svaki narod u prošlosti imao je poslanika.*);

وَإِنْ مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ (Fatir, 24), tj. *el-umeme'l-khaalije* (...A nije bilo naroda u prošlosti kome nije dolazio opominjatelj.);

7) *ummet* kao ummet Muhammeda, a.s., tj. muslimani (*ummetu muhammedin*):

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ (Alu 'Imran, 110), tj. *el-muslimin* (*Vi ste najbolji muslimani koji su se ikada pojavili.*);

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا (El-Bekare, 143), tj. *ummeten 'adlen bejne'n-nas* (*I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu među ostalim ljudima...*);

8) *ummet* kao posebni nevjernički narodi (*el-kuffaar haassah*):

كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً (Er-Ra'd, 30), tj. *el-kufaar (I tako smo te poslali nevjerničkom narodu prije kojeg su bili i nestali drugi nevjernički narodi...)*;

9) *ummet* kao stvorenja: (El-En'am, 38), tj. *halkan mithlukum (...I sve ptice koje na krilima svojim lete stvorenja su poput vas...)*.³

Učenjak Er-Ragib Isfehani (u. 503. h.g./1109.) u svome *Rječniku kur'anske leksike (Mu'džem mufredaat elfaazi'l-Qur'an)* dodaje da riječ *ummetun* u 22. ajetu sure Ez-Zukhruf: *إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ* – znači *vjera (diin)* – (*Mi smo zatekli pretke naše u vjeri...*).⁴

Ummet kao zajednica središnjeg puta

U suri El-Bekare (143) muslimanska zajednica opisana je kao pravedna, odn. središnja zajednica (*ummetun wesetun*). Šta znači pojam *središnji (wesatun)* u ovome ajetu i šta on podrazumijeva u sadržajnom smislu? Odgovor možemo naći u komentarima klasičnog i savremenog doba. Ovdje ćemo predočiti nekoliko takvih komentara nevedenoga ajeta.

Znameniti komentator Kur'ana El-Maverdi (u. 450. h.g./1058.) u svom vrijednom komentaru Kur'ana navodi da riječ *wesetun* ima tri značenja: a) *odabranost*; b) *zauzimanje sredine u poimanju stvari*, jer muslimani imaju srednji put u pogledu vjere; oni ne pretjeruju u vjeri niti umanjuju njenu važnost, kao što to čine jevreji, koji su izmijenili Allahovu Knjigu, ubijali vjerovjesnike i iznijeli laž o svome Gospodaru. Otuda je Uzvišeni Allah muslimane opisao kao one koji se drže sredine, jer je Njemu, Uzvišenom, najdraža sredina stvari; c) *pravednost*, jer je pravednost sredina između uvećavanja i umanjivanja – za ovu treću značenjsku mogućnost El-Maverdi navodi, od Ebu Se'ida el-Hudrija, da je sam Vjerovjesnik,

3 Al-Damagani, Abu 'Abdullah al-Husayn b. Muhammad al-Damagani, *Al-Wudžuh wa al-naza'ir li alfaẓ kitābillah al-ʿaziz*, I-II, Iyha' al-turath, Al-Qahira, I, 1996, 120-22.

4 Isfehani, Al-Ragib, *Mu'džam mufradat al-alfaz al-Qur'an*, Dar al-kutub al-'ilmiyyah, Bayrut, 1997, 30.

s.a.v.s., o Allahovim riječima: *وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا* rekao da riječ *vesetan* ovdje znači *'adlen (pravednost)*.⁵

(فيه ثلاثة تأويلات: أحدها: يعني خياراً، ... والثاني: أن الوسط من التوسط في الأمور، لأن المسلمين تَوَسَّطُوا في الدين، فلا هم أهل غلو فيه، ولا هم أهل تقصير فيه، كاليهود الذين بدلوا كتاب الله وقتلوا أنبياءهم وكذبوا على ربهم، فوصفهم الله تعالى بأنهم وسط، لأن أحب الأمور إليه أوسطها. والثالث: يريد بالوسط: عدلاً، لأن العدل وسط بين الزيادة والنقصان، وقد روى أبو سعيد الخدري، عن النبي صلى الله عليه وسلم في قوله تعالى: { وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا } أي عَدْلًا)

Glasoviti mufessir, autor najpoznatijeg i najčitanijeg tradicionalnog komentara Kur'ana među sunijskim muslimanima, Ibn Kesir (u. 774. h.g./1372.) u svome tefsiru *Tefsiru'l-Kur'ani'l-ʿazim* navodi kako se riječ *vesetun* ovdje navodi u značenju *odličnosti, izvrsnosti, odabranosti*. Ibn Kesir, dalje, kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio *vesetun* među svojim narodom, tj. *najplemenitijeg roda među njima*. Iz te riječi, riječi *vesatun*, kako navodi ovaj komentator, izvodi se sintagma *es-salatu'l-vusta*, koju Kur'an koristi za *središnji namaz* (tj. ikindiju), koji jest *najvredniji namaz*. Ibn Kesir potom navodi vjerodostojnu predaju u kojoj se kaže da je Uvišeni Allah ovaj ummet učinio najodabranijim time što ga je odlikovao najsavršenijim propisima, najboljim metodama i najjasnijim pravcem

(والوسط ههنا: الخيار. والأجود: وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم وسطاً في قومه. أي: أشرفهم نسباً... ومنه الصلاة الوسطى التي هي أفضل الصلوات. وهي العصر. كما ثبت في الصحاح وغيرها. ولما جعل الله هذه الأمة وسطاً. خصها بأكمل الشرائع وأقوم المناهج وأوضح المذاهب).⁶

Poznati komentator Kur'ana En-Nesefi (u. 701. h.g./1301.) u svome tefsiru, tumačeći riječ *vesetun*, služi se cjelovitim ajetom sure El-Bekare, u kome se također govori o promjeni kible te veli da je ovaj ummet najodabraniji među ummetima baš kao što je i pravac ovog

5 Al-Mawardi, Abu al-Husayn 'Ali b. Habib al-Basri, *Al-Nukat wa al-ʿuyun*, I, Al-Turath al-islamiyy, Al-Kuwayt, 1986, 164-65. Čuveni komentator Al-Qurtubi u svome tefsiru kaže da Al-Tirmidhi drži da je ovaj hadis *hasenun sahihun* (Al-Qurtubi, *Al-Džami' li ahkam al-Qur'an*, I, Mu'assasah manhil al-'irfan, Bayrut, bez godine izdanja).

6 Ibn Kathir, *Tafsir al-Qur'an al-ʿazim*, I, Maktaba dar al-fihya' & Maktaba dar al-salam, Riyad, 1994, 260.

ummeta najodabraniji među svim pravcima. I En-Nesefi, također, potvrđuje da riječ *vesetun* znači pravednost koja podrazumijeva uravnoteženost između krajnosti kojima se ummet ne približava. I kao što je kibla ovog ummeta u sredini između istoka i zapada, tako je i ovaj ummet u sredini između pretjerivanja i umanjanja/ponižavanja. Kršćani su oni koji su pretjerali kad se Mesiha opisali kao božanstvo, dok su židovi ponizili časnu Merjemu optuživši je za blud, kao i Isaa, a.s., da je on čedo zinaluka, zaključuje ovaj komentator:

(أُمَّةٌ وَسَطًا { خياراً. وقيل: للخيار وسط لأن الأطراف يتسارع إليها الخلل والأوساط محمية أي كما جعلت قبلتكم خير القبل جعلتكم خير الأمم. أو عدولاً لأن الوسط عدل بين الأطراف ليس إلى بعضها أقرب من بعض. أي كما جعلنا قبلتكم متوسطة بين المشرق والمغرب جعلناكم أمة وسطاً بين الغلو والتقصير فإنكم لم تغلوا غلو النصارى حيث وصفوا المسيح بالآلوهية. ولم تقصروا تقصير اليهود حيث وصفوا مريم بالزنا وعيسى بأنه ولد الزنا).⁷

Veliki učitelj tradicionalne mudrosti i autor jednog od najvećih komentara Kur'ana u XX. stoljeću 'Allameh Sejjid Muhammed Husejn Tabtaba'i u svome *Mizanu*, kad tumači ovaj ajet, kaže da riječ *vesetun* znači *izbjegavanje bilo koje krajnosti* (فالوسط هو المتخلل بين الطرفين لا إلى هذا) (الطرف ولا إلى ذلك الطرف). Muslimanski ummet, prema Tabataba'iju, za razliku od jevreja, kršćana, mnogobožaca i idolopoklonika, od kojih su se jedni posvetili samo tjelesnom ili materijalnom aspektu ljudskoga života (mnogobošci i idolopoklonici) te tako negiraju proživljenje na budućem svijetu i svaki kvalitet duhovnoga života, a drugi se posvetili isključivo duhovnosti i monaškom načinu života, odbijajući sferu materijalnoga (kršćani), Uzvišeni Allah učinio je ummetom sredine tako što ime je podario vjeru koja zagovara srednji put kojim se izbjegava bilo koja krajnost. Zapravo, ističe Tabataba'i, vjeru koja zagovara i materijalne i duhovne vrijednosti, jer je čovjek *spoj duha i tijela, a ne samo čistoga duha ili samo čistoga tijela*. Otuda je čovjeku za sretan život *potrebno da objedini obje vrijednosti i radosti: materijalnu i duhovnu*, naglašava Tabataba'i

7 Al-Nasafi, 'Abdullah, *Tafsir al-Nasafi*, I, Dar ihya' al-kutub al-'arabiyya, bez mjesta i godine izdanja, 79.

(وهذا الأمة بالنسبة إلى الناس - وهم أهل الكتاب والمشركون - على هذا الوصف فإن بعضهم - وهم المشركون والوثنيون - إلى تقوية جانب الجسم محضاً لا يريدون إلا الحياة الدنيا والاستكمال بملاذها وزخارفها وزينتها. لا يرجون بعثاً ولا نشوراً. ولا يعبأون بشيء من الفضائل المعنوية والروحية. وبعضهم كالنصارى إلى تقوية جانب الروح لا يدعون إلا إلى الرهبانية ... لكن الله سبحانه جعل هذه الأمة وسطاً بأن جعل لهم ديناً يهدي منتحليه إلى سواء الطريق وسط الطرفين لا إلى هؤلاء ولا إلى هؤلاء بل يقوي كلا من الجانبين - جانب الجسم وجانب الروح - على ما يليق به ويندب إلى جمع الفضيلتين. فإن الإنسان مجموع الروح والجسم لا روح محضاً ولا جسم محضاً ومحتاج في حياته السعيدة إلى جمع كلا الكمالين والسعادتين المادية والمعنوية).⁸

Drugi komentatori Kur'ana u XX. stoljeću, kao što su npr. Sejjid Kutb, šejh Mahmud Šeltut, Ebu'l-'Ala el-Mevdudi i dr., u svojim tefsirima naročito su isticali središnju poziciju muslimanskog ummeta u svakom pogledu: poimanju, osjećaju, organiziranju, odnosima...

Ovdje treba naglasiti da u Kur'an-i Kerim ističe središnju poziciju muslimanskog ummeta i u drugim ajetima, kao što su:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا
وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ
مَلُومًا مَّحْسُورًا (El-Isra', 29).

Iz navedenih komentatorskih spoznaja i kur'anskih ajeta zaključuje se da središnja pozicija ili put sredine kojim je opisan ummet muslimana podrazumijeva savršenu ravnotežu (*te'adul*) u svim mogućim aspektima muslimanskog vjerovanja, djelovanja i mišljenja.

Zadaća muslimanskih učenjaka i naučnika današnjeg vremena je da povrate tu narušenu ravnotežu savremene muslimanske zajednice u svakom pogledu: naučnom, kulturnom, ekonomskom, političkom...

Ummet kao politička zajednica svih muslimana

Uputno se ovdje podsjetiti da drugi član Medinske povelje glasi: "Vjernici sačinjavaju jednu zajednicu izvan ostalih ljudi" (*innehum*

8 Al-Tabataba'i, 'Allamah Sayyid Muhammad Husayn, *Al-Mizan fi tafsir al-Qur'an*, preuzeto sa web-stranice: <http://www.al-tafsir.com>, 1. 11. 2006.

ummetun wahidetun min duni'n-nas).⁹ Tako je, dakle, Allahov poslanik Muhammed, s.a.v.s., definirao zajednicu muslimana vjernika.

Iz historije islama poznato nam je da su do pada Bagdada 1258. godine, kao glavnog grada i sjedišta muslimanskog hilafeta od 750. do 1258. godine, muslimanska društva bila uspostavljena na centralnom uređenju koncepta ummeta. Pad Bagdada označio je kraj centralizirane muslimanske vlasti.

U ovom uređenju koncept ummeta, više nego države, zauzimao je primarnu poziciju. Ujedinjujući faktori muslimanskih društava bili su: zajedničko vjerovanje u jednoga Boga, dž.š., i zajednički obredi, kao što su namaz, post i hadž i dr. Naravno, i unutar ovog uređenja postojale su značajne razlike. Nakon pada Bagdada, veliki imperijalni i društveni sistemi, koji su utemeljeni u srednjem vijeku, pokazuju znake unutarnjih slabosti, premda oni još imaju izvanjsku formu.

U smiraj XVIII. stoljeća, Otomanska imperija kontrolirala je veliki dio Balkanskog poluostrva, veći dio mediteranskog primorja Afrike i sve arapske zemlje u istočnom mediteranskom bazenu. Mogulska imperija nastavlja biti najveća politička sila u južnoj Aziji, a Safavidska imperija vlada Perzijom. Izvan ovoga jasno određenog državnog sistema, postojala je široka periferija muslimanske zone. U centralnoj Aziji dugo su postojali *kanati*, koji su se protezali od istočne Evrope do Kine. U jugoistočnoj Aziji pojavljuju se novi *sultanati* kao posljedica uticaja muslimanskih učitelja i trgovaca. U zapadnoj Africi nove države pojavljuju se kao rezultat temeljnih promjena u plemenskoj strukturi i srednjovjekovnim imperijama.¹⁰

9 Dr. Muhammad Hamidullah al-Haydar Abadi (priređio), *Madžmu'a al-watha'iq al-siyasiya lil 'ahd al-nabawii wa al-khilafah al-rašidah*, Al-Qahira, 1956, 15. V. cjeloviti tekst Medinske povelje u izvorniku i prijevodu u: Enees Karić (priređio), *Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate*, Pravni centar, Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 1996, 285-297.

10 V.: Muzaffar Iqbal, "Islam and the West in the Emerging World Order", u: Zafar Ishaq Ansari & John L. Esposito (ed.), *Muslims and the West*, Islamic Research Institute, Islamabad, and Center for Muslim-Christian Understanding, Washington, 2001, 251-52.

Tokom kolonijalne ere, ovaj transnacionalni koncept ummeta zamijenjen je drugim operativnim sistemom, koji je, po svome porijeklu, karakteristično zapadnjački. Ovaj novi koncept bio je nacionalizam koji narasta do ideje države kao temelja političkog jedinstva, omeđen konkretnim granicama. Ova promjena bila je nešto više od puke teorijske formulacije ova dva koncepta; ona je, zapravo, imala dalekosežne posljedice po muslimanski svijet. Duh nacionalizma temelji se na kulturnim i lingvističkim postavkama. Na Zapadu, ovaj koncept doveo je do različitih političkih država koje su naširoko definirane na temelju jezika, kulture i geografskih granica. Ove zemlje su od svojih građana zahtijevale lojalnost u ime patriotizma. Naprimjer, osnovna obaveza Rusa definirana je kao lojalnost Rusiji, a Nijemaca, lojalnost Njemačkoj. S druge strane, islam ne priznaje bilo kakvu fragmentaciju ljudskoga roda na temelju kulture i jezika. Pojava nacionalizma u muslimanskom svijetu tokom kolonijalnog perioda, proizvela je, po prvi put u historiji muslimanskog svijeta, ideju koja je podijelila ummet po nacionalnoj i regionalnoj osnovi – podjelu zbog koje oni i danas pate. Ona je proizvela veliki broj zemalja u muslimanskom svijetu i formirala nacije i države izvan onoga što je bila zajednica vjernika, dijeleći je, kao što se događalo i međusobnim ratovima.¹¹

Ka ummetizaciji muslimanskog ummeta

Na osnovu izloženoga, prema našem mišljenju, možemo doći do nekoliko značajnih zaključaka. Kur'ansko-sunetsko određenje pojma *ummet* i leksičko-semantička analiza kur'anskih riječi *ummet* i *vesetun* ukazuju nam na slijedeće odlike muslimanskog ummeta:

- a) muslimanski ummet je zajednica vjernika mimo ostalih zajednica;
- b) muslimanski ummet je ujedinjen vjerovanjem u jednog i jedinog Boga, dž.š., i zajedničkim obredima islama;
- c) muslimanski ummet posjeduje najsavršenije propise, najbolje metode i najjasniji pravac;

11 Ibid., 257-58.

- d) muslimanski ummet je odabrani ummet nad ostalim ummetima u svijetu;
- e) muslimanski ummet je ummet pravde i pravednosti u međusobnim odnosima i poslovima, kao i prema drugim ummetima;
- f) muslimanski ummet je ummet ravnoteže i uravnoteženosti u svim aspektima ljudskoga vjerovanja, djelovanja i mišljenja;
- g) muslimanski ummet je zajednica sredine u svakom pogledu;
- h) muslimanski ummet izbjegava krajnosti u materijalnim i duhovnim vrijednostima;
- i) članovi muslimanskog ummeta prema ummetu imaju majčinski osjećaj;
- j) ummet znači sigurnost svakog člana ummeta.

S druge strane, današnja pozicija muslimanskog ummeta u svijetu ne podudara se sa izrečenim kur'ansko-sunetskim određenjima pojma ili koncepta ummeta.

Posljedice takvoga stanja su, dakako, poražavajuće, što je i prirodna konsekvencija napuštanja koncepta ummeta u savremenoj političkoj praksi muslimana u svijetu.

Danas postoji nemali broj glasova, kako iz zapadnjačkih orijentalističkih krugova, jednako i od sekulariziranih muslimana, koji ideju ummeta proglašavaju *politički mrtvom*. Kao muslimani, tu ideju mi ne možemo prihvatiti. Štaviše, ona je suštinski neprihvatljiva muslimanima kao jednom ummetu, ummetu Muhammeda, s.a.v.s.

Nasuprot takvoj pogrešnoj tendenciji, ulema i mislioci muslimanskog ummeta trebaju

iznova predstaviti i artikulirati vjerski, politički i svaki drugi koncept ummeta u savremenom dobu. Svakako, potrebno je jasno reći da ideja ummeta nije politički mrtva. Ona je živa i živi u srcima miliona muslimana u različitim dijelovima svijeta. Začuđujuće je da se danas o ideji ummeta ne govori mnogo, čak ni u krugovima uleme. A upravo je muslimanska ulema ta koja treba prva započeti *ummetizaciju* muslimanskog ummeta. Ideja ummeta ne briše nacionalne identitete muslimanima; oni i dalje ostaju kao takvi, ali nadnacionalni koncept ummeta natkriljuje svaki nacionalni identitet i sve muslimane povezuje bratskom ljubavlju i jednakošću pred Uzvišenim Stvoriteljem, koji je rekao: *إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ* (El-Hudžurat, 13). S obzirom na turbulentnu političku situaciju u svijetu, na stanje i globalnu poziciju muslimanskih država i društava, ideja ummeta nameće se kao važno, pa i sudbonosno vjersko i političko pitanje muslimanske savremenosti i budućnosti. Zato je danas, smatram, potrebno snažnije govoriti o *ummetizaciji* muslimanskog ummeta na svim nivoima.

Na kraju, prisjetimo se riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji je u svojoj besjedi na Oproštajnom hadžu, između ostalog, rekao:

*Narode, uistinu imaš samo jednoga Boga i jednoga pretka: svi vi potičete od Adema i Adem je stvoren od gline. Najdostojniji Boga je onaj među vama koji ga se ponajviše boji. Nijedan Arap nije bolji od nearapa, osim po vjeri svojoj (Ejjuhe'n-naas, inne rabbekum wahidun we inne ebaakum waahidun. Kullukum li adem we ademu min turaab. Ekremekum 'indellahi etqaakum. We lejse li 'arebijjin 'alaa 'adžemijjin fadlun illa bi't-taqwaa).*¹²

12 Dr. M. H. Abadi (priredio), *nav. dj.*, 283; v. E. Karić (priredio), *nav. dj.*, 295-300.

Summary

Almir Fatic

The Ummah in the Qur'an and the Ummah today

This article primarily examines lexical and semantic meanings of the word Ummah (Islamic community) and it provides contextual situations in which the word Ummah appears in the Qur'an. The article states that, according to the semantic research of the Qur'an, the word Ummah has nine different contextual meanings.

The article goes on to explore the meaning of the Qur'anic syntagm "*ummeten wasatan*", found in the 143rd Ayah (Verse) of the Al-Baqara (Cow) Surah (Chapter), which serves as a kind of a motto for this article. The examination of meaning of this syntagm has been conducted based on various classical and modern Tafseer (Commentaries) of the Qur'an.

The article then talks about the Ummah as a political union of Muslims. The basic conclusion of this part points to the far-reaching and grave consequences of replacing the transnational concept of the Ummah in the Muslims world's political order with the concept of national Muslim states, which is still dominant.

After pointing out to some of the characteristics of the Muslim Ummah, based on the aforementioned analysis, the author ends the article by calling on to the contemporary Muslim thinkers and Ulema (Muslims Scholars) to engage in a wide inter-Muslim debate about the idea of *Ummah-nizing the Muslim Ummah*. The author holds that the revival of the idea of the Ummah is very important religious and political issue for the Muslims' present and future and is, therefore, necessary to talk more about this idea at all levels.

موجز

الأمة في القرآن الكريم والأمة اليوم
«تحويل المسلمين إلى أمة مسلمة»

ألمير فاتيتش

يتحدث الكاتب في بداية هذا البحث عن المعنى اللغوي والدلالي لكلمة أمة، ثم يذكر السياقات التي جاءت فيها كلمة أمة في القرآن الكريم. ويقول علماء دلالات القرآن الكريم أن كلمة أمة جاءت في تسعة سياقات معنوية مختلفة. ثم يركز الكاتب على البحث التفسيري والتحديد المعنوي للعبارة القرآنية «أمة وسطا» في الآية ١٤٣ من سورة البقرة، والتي كانت الشعر الذي يدور حوله هذا البحث. ويقوم البحث التفسيري للعبارة المذكورة على أساس التفسيرات المختلفة الكلاسيكية والعصرية. ثم يتحدث عن الأمة بصفتها جماعة المسلمين السياسية. والنتيجة الأساسية لهذا القسم تشير إلى العواقب الوخيمة والبعيدة المدى للتحويل من التصور فوق القومي للأمة في النظام السياسي للعالم الإسلامي إلى تصور الدول المسلمة القومية الذي ما زال مسيطرا على الساحة السياسية في عالم الإسلام. وأخيرا وبعد عرض خصائص الأمة المسلمة على أساس من النقاشات والتحليلات السابقة، يدعو الكاتب العلماء والمفكرين المسلمين المعاصرين إلى القيام بمناقشة واسعة بين المسلمين حول فكرة «تحويل المسلمين إلى أمة مسلمة»، لأن إحياء فكرة الأمة من جديد، حسب رأي الكاتب، مسألة مصيرية دينيا وسياسيا ومهمة في واقع المسلمين ومستقبلهم، ولذلك لا بد من الحديث بشكل أكثر قوة وفي جميع المستويات عن «تحويل المسلمين إلى أمة مسلمة».